

Motion till riksdagen 2012/13:Kr308

av **Gunnar Andrén (FP)**

Flyttningen av Kiruna

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att låta Riksantikvarieämbetet ansöka hos Unesco om att flyttningen av Kiruna stad förs upp på Unescos världsarvslista och att därmed kunna verka för att stöd från Europeiska unionen utgår för den kulturgärning flyttningen och dokumentationen av att flytta en stad innebär.

Motivering

Sverige har 2012 fått sitt första nya världsarv godkänt sedan 2005. Det är glädjande – och ansvarsfullt.

I Sverige finns därmed femton världsarv upptagna på Unescos lista:

1. Drottningholm – kungligt residens från 1700-talet med unikt bevarad slottsteater från 1700-talet (1991).
2. Birka – handelsplats och stad från 770–970 (1993).
3. Engelsbergs bruk i Fagersta – intakt järnbruk från 1700-talet (1993).
4. Hällristningsområdet i Tanum – obruten bosättning under 8 000 år (1994).
5. Skogskyrkogården av Gunnar Asplund i Enskede (1994).
6. Hansastaden Visby med intakt ringmur och bevarat gatunät (1995).
7. Gammelstads kyrkstad – med sin bebyggelse från 1300-talet (1996).
8. Lapponia – orörd natur i samiskt kulturlandskap (1996).
9. Örlogsstaden Karlskrona – Europas mest kompletta örlogsstad (1998).
10. Södra Ölands odlingslandskap (2000).
11. Höga kusten – med en av de största landhöjningarna i världen (2000).
12. Falu koppargruva – landskap med århundraden av kopparutvinning (2001).
13. Grimetons radiostation i Varberg – unik långvågssändare för transatlantiska förbindelser i en tidigt trådlös värld (2004).

Fel! Okänt namn på

14. von Struves meridianbåge – astronomen Friedrich Georg Wilhelm von Struves (1816–1855) 265 mätpunkter på 30 km avstånd från Hammerfest till Ismail genom tio länder som genom att mäta breddgradernas längd jämfört med ekvatorn hjälpte till att bestämma jordklotets form; fyra av de på svenskt territorium sju ingående mätpunkterna, Tynnyrilaki i Kiruna, Jupukka i Pajala, Pullinki i Övertorneå och Perävaara i Haparanda ingår i världsarvet (2005).
15. Sju hälsingegårdar – fyra i Ljusdals kommun, en i Söderhamn, en i Ovanåker, en i Bollnäs. De representerar en byggnadstradition med stora och rikt utformade och dekorerade hus från 1800-talets landsbygd. Målningarna är en blandning av folkkonst samt rokokostil och utgör sista blomningen i en lång kulturell tradition (2012).

Jag anser att också flyttningen av Kiruna stad bör utgöra ett världsarv. Flyttningen av Kiruna stad närmar sig med tidens hastighet. Rapporterna är många om ras och raseri. Fysiskt har redan en stor väg flyttats, ny järnväg dragits, trafikleder ändrats. Nu förestår flyttning av allt från bostadshus till kyrka och stadshus – till miljön i sin helhet. Vad fanns? Vad blev kvar? Hur blev det?

Att dokumentera detta – vilket naturligtvis sker via kommunen, LKAB och Riksantikvarieämbetet – är en uppgift för framtiden som måste göras nu. Och förvisso sker, som utskottet anförde i 2011/12:KrU9, redan mycket: Kommunen och länsstyrelsen arbetar med projektet, Riksantikvarieämbetet är mycket aktivt, andra svenska myndigheter också, en del aktivt, andra mest som åskådare som de flesta av oss. En sak är säker: Det finns en fascination kring detta projekt som är en process där människors beslut påverkar framtidens miljö och natur.

Statens konstråd har 2010–2012 i samarbete med Riksantikvarieämbetet, Boverket och Arkitekturmuseet drivit uppdraget *Samverkan om gestaltning av offentliga miljöer* inom vilket processorienterade samverkansprojekt med kommuner, landsting och fastighetsägare som ska generera goda exempel på gestaltning av offentliga miljöer och ökad kunskap om samverkansprocesser genomförs, ett av dessa just Gruvstadsparken i Kiruna, ett område med bostadsbebyggelse och kulturhistoriskt värdefulla miljöer och byggnader, vilket avses omvandlas till en väl gestaltad och funktionell parkmiljö för kirunaborna.

Nybyggnad av städer är inte ovanligt, till och med huvudstäder. Att flytta en stad på grund av att den riskerar att sjunka ner i jorden är däremot så ovanligt att inget annat exempel existerar.

Visserligen har sedan 1924 ungefär 120 små byar i Tyskland flyttats till följd av att kolbrytning omöjliggjort att byarna ovan jord blir kvar. Det är de enda kända exemplen på att hela områden, bebodda av människor, tenderat att försvinna på grund av att jorden under gröpts ur av mänsklig kraft och hand.

Flyttningen av Abu Simbeltemplen 1964–1968 i Egypten är av annan karaktär – men mer kända. Hela tempelområdet monterades ner genom att huggas ur sina klippor och flyttades 65 meter upp och 200 meter bort från floden för att bevara templen för eftervärlden från de stigande vattenmassorna i och med byggandet av Assuandammen.

Fel! Okänt namn på

Nu skall – under en tidsperiod av kanske mer än femtio år – betydande delar av Kiruna, en tid världens till ytan största stad, flyttas. Det är i grunden andra etappen i stadens mer än 100-åriga existens. Flyttningen är nödvändig för stadens och samhällets överlevnad eftersom den utgör förutsättningen för mineral- och gruvföretaget LKAB:s möjlighet att leva vidare som gruvföretag.

Vid 2008/09 års riksmöte framhöll kulturutskottet (2008/09:KrU3) att ”vad gäller begäran om att föra upp flyttningen på Unescos världsarvslista vill utskottet erinra om att en stor del av världsarven är belägna i Europa och att västvärldens länder vid generalförsamlingens möte 1999 beslutat att inta en mer restriktiv hållning mot nya världsarv i denna del av världen”.

Det är en korrekt återgivning av Unescobeslutet 1999 men tolkningen – som ligger nära till hands att göra – av rekommendationen kan knappast bli att det endast är det geografiska läget som avgör om en unik företeelse skall bli världsarv.

Om möjligheten att låta Unesco pröva vad som skall föras upp som världsarv finns inget beslut om. Tolkningen att man av hänsyn till eventuellt avslag inte alls bör låta pröva en sak, är ingen god hållning. Tvärtom visar inte minst besluten vid 2009 och 2010 års generalförsamlingar inom Unesco, där flera tidigare beslutade världsarv ifrågasattes och ställdes under observation för framtida bibehållande av världsarvsstatusen, att det inte är geografisk belägenhet som är avgörande utan graden av unicitet.

När kulturutskottet behandlade förslag likartat detta, bland annat i 2008/09:KrU3, 2010/11:KrU10 och 2011/12:KrU9, framhölls att Unescos världsarvskonvention syftar till att skydda fysiska kulturarv som byggnadsminnen, arkitektoniska verk, monumentala skulpturer och målningar, element eller byggnadsverk av arkeologisk art, inskriptioner, grottbostäder samt flera företeelser tillsammans som är av särskilt stort universellt värde ur historisk, konstnärlig eller vetenskaplig synpunkt (artikel 1, konventionen om skydd för världens kultur- och naturarv). Slutsatsen var att Unescokonventionen svåriligen är tillämplig på processer.

Åtminstone i vissa fall har emellertid Unesco, av okänd anledning, tolkat bestämmelsen extensivt, kanske därför att alla världsarv svåriligen låter sig inrymmas i den egna definitionen.

Ett exempel utgör det svenska världsarvet von Struves meridianbåge (2005) och det speciella med ett annat, från 2000, Höga kusten, där landhöjningen är en viktig del av motiveringen till världsarvsstatusen, är onekligen ett exempel på en alldeles väldigt långsam men intressant process.

Att inte ens låta pröva världsarvsidén Kiruna stads flyttning gränsar till uppgivenhet i förtid.

Vilka hus skall bevaras? Vilka skall flyttas? Vilka skall rivas? Hur skall de hus som bevaras placeras för att den atmosfär och känsla som präglade den ursprungliga platsen blir kvar? Vad präglade Kiruna då flyttbeslutet togs? Hur såg miljön ut? Hur reagerade människorna? Vilka konsekvenser fick beslutet ur demografisk synvinkel? Ur företagandeperspektiv? Föreningsverksamhet? Sammanhållning? Debatt?

Frågorna kommer att ställas i framtiden.

Fel! Okänt namn på

Men svaren kan bara ges i dag.

Stockholm den 3 oktober 2012

Gunnar Andrén (FP)